

Mert *A fenyőkirály ajándéka* s más Dávid Antal Iván-mesék (ahogyan későbbi történelmi regényei is, *A Háromszék nem alkuszik*, az Erdély nagy romlása című trilógia, vagy *A szolgáladiák*) nem erkölcsi prédikációk, hanem történetek. Nem szószékről szólt az írójuk, hanem az ágy szélére ülve, gyermekei kezét fogva mesél, most is felfogható, átélhető meséket.

Mese, mert az igazság, a jó és a szép győz benne, senki ártalmára, mindenki hasznára. Nem erkölcsstani tanulmány több annál, továbbad, átörökít.

A példány úgy maradt fenn, hogy az író édesapja, a kirúgott, nincstelenné tett bíró, dr. Dávid István titokban legépelte és 1952-ben könyvalakba kötve karácsonyi ajándékként adta át író fiának, akinek akkor - s még másfél évtizedig - semmiféle publikációs lehetősége sem volt.

S átadta az unokáinak, hogy ismerjék meg.

Legyen hát most többeké is.

dcs

*****

Régi kedvességek a ház körül

Az egykori Magyar Szalon című lap 1891. évi évkönyve egy ma már 288 éves „Reczipés” könyvről ír, amelyet a kolozsvári Govrik Márton jegyzett le, a tudnivalók a legkevésbé sem csak a gyomor élvezeteire vonatkoznak. Eleink - s így a neve tanúsága szerint örmény Govrik Márton is - néhol bizonyára megmosolyogtató dolgokat tartottak fontosnak. De lássuk a több mint egy évszázados évkönyv cikkét, amelyet természetesen eredeti helyesírással közlünk:

176 ÉVES «RECZIPÉS» KÖNYV

Ismerteti: Tábori Róbert

A régi magyar háztartás egészen elütrő volt a maitól. Ha sok tekintetben fényesebb is, gyakran csodálatosan egyszerű. Ezt előre kell bocsátani, mikor egy ilyen 176 éves «reczipés könyvet» teljes értéke szerint akarunk megbecsülni. Mert ez a könyv tanács-adója volt a házi úrnak és a ház asszonyának az élet minden fontosabb körülményei közt. Betegségben pótolta az orvost, peres kérdésekben helyettesítette az ügyvédet, regulákat irt elő a boldog megélhetésre, és nem hagyta soha sem cserben azokat, akik megbíztak benne. Ami csak úgy vált lehetségessé, hogy nagy vala a hit megbízhatóságában és sokkal egyszerűbbek voltak a viszonyok, mint mostanában.

Különösen a gazdasszonyok előtt állott nagy becsben a reczipés, vagy mint akkor nevezték; «a mágyiás könyv». Nem is volt olyan könnyű dolog gazdasszonykodni, mert több kellett hozzá a puszta parancsosztogatásnál. A háztartás körülményei megkívánták, hogy a ház asszonya mindenütt előljárjon a jó példával, s nem eshetett meg sütés, főzés, mosás az ő jelenléte nélkül. E szabállyal szemben még a fejedelmi házak sem ismertek kivételt. Nagyot nézett volna a cselédség, ha egyszer másodkézből veszi a parancsokat s nem is lett volna köszönet az ilyen «rendeletre» végezett munkában. Ellenben jól folyt az a munka és áldás is volt rajta, amelynél maga az úrnő mutatta meg, hogyan kell hozzálátni.

De nem csak a háztartásra terjed ki az asszonyok gondja, hanem egy, ezzel bár kapcsolatos, de még sokkal fontosabb kérdésre; az egészségügyre is. Orvos nagyon kevés volt kétszáz év előtt, s ahol volt, olyan méregdrágának bizonyult, hogy csak nagyon gazdag ember engedhette meg magának ezt a fényűzést. A legtöbb ember orvosi segítség nélkül élt, vagy halt meg, amint sorsa éppen magával hozta. (Ma sincs különben kisebb faluhelyeken.) Aki azonban mégis rászorult gyógykezelésre, az a község tulajdonosának nevéhez fordult. Példátlan eset lett volna, ha nem nyer onnan biztatást, segílyt és orvosságot. Mert valamint mai nap a lányokat zongorára és

francia parlírozásra tanítják, úgy tanulták meg a kétszáz év előtti lányok: hogyan kell egy sebet kimosni és összevarni? mi a legjobb szer a forroláz ellen? mitől gyógyul a kelevény?

Ha pedig valami új szer, gyógyfű, vagy ásvány jónak és üdvösnek bizonyult a prakszisban, gondosan följegyezte azt az asszony magának és másoknak okulására. Följegyezte pedig a mágyiás könyvébe, melybe már anyja és nagyanyja is jegyezgettek, úgy, hogy idővel az ilyen könyv valóságos kincses bányájává lett az egészséget és gyógyulást keresőknek.

Nem lehet e helyen czéлом, történeti adatokkal tüntetni, de néhány példát mégis fölhozok az akkori nők működéséről az egészségügy terén. Zrínyi Ilonáról, II. Rákóczi Ferencz hőslékű anyjáról föl van jegyezve, hogy a sebészetben egészen otthonos volt és «tsudálatos szere vala kelevényes nyavalják ellen», Lorántfy Zsuzsána szembajokat gyógyított és csonttöréseket «igazított el». Egy Eszterházy grófnő «ismére füveket, mellyek az görvélykort» gyógyíták; volt azon kívül egy recipés könyve is, melyet ő maga minden kincsnél többre becsült. Még e században is akadt a régi iskolának számos híve: Bács-Madarason én magam ismertem gyermekkoromban egy ott élő agglégényt a Latinovits családból, aki vagyonáról következőleg rendelkezett: «Összes vagyonomat két egyenlő részre osztom. Lajos öcsémnek 50 ezer forintokat hagyományozok, húgomnak ellenben 20 ezer forintokat és csalhatlan recipémet a pokolvar ellen. Ezzel ki van egyenlítve a különbség; sőt ha jól meggondolom, a húgomé a nagyobb rész. De meg is érdemli jóságáért és azért a gondos ápolásért, melyben betegségem alatt részesített.»

Néhány év előtt egy bécsi antiquariusnál egy csomó ócska könyvet vásároltam s ezek közt ráakadtam egy füzetre, melynek cím-lapjára egy nyállal átszúrt rózsaszínű szív volt zöld alapra rajzolva, a szív fölött pedig következő állott:

A Mágyiás Ezer Mesternek Czövek István Urnak Continuatioja szerént Le irt Könyvének Proba mesterségei.

A szív alatt ezeket jegyezte oda ugyanaz a kéz:

Irattattak le Govrik Márton által Kolozvárt 1724 Esztendőben a. N.C.

A füzetben összesen 139 «reczipe» van, értve ezalatt nem csak orvosi rendeleteket betegségi esetekben, hanem általános élet-szabályokat, háztartás körébe tartozó megfigyeléseket stb. Több, mint a fele azonban a leggyakrabban előforduló testi bajokkal foglalkozik és olyan szerepet praescribál, melyek - legalább a mai fogalmak szerint - elég naivak. Álljon itt mutatványul a legjavából egynéhány:

A Tsillag Szaladásról.

Erről sem kell gondolkodni mikor e félét látunk mintha valamelly Tsillag futna le az Égről, vagy valami darabjok esnék le a tsillagoknak. Hanem az is holmi kövér nedvesség, mely a Levegő Égnek felső részén meggyúl s mind a rakét úgy fut oldalvást le a föld színére, úgy hog' a hol az leesik, egy tsomo olyan forma nedvességet lehet ott találni, mint a kotsonya.

Tehát mind ezek a levegő Égben látszó külömb külömb Formáju gyuladások természeti okokból származnak, a mint láttyuk, s így az ördögnek semmi közök nintsen. Hogy pedig minden tüzi szerszám nélkül meg gyuladnak ilyen gyulladások, a leg együgyübb paraszt Ember is által láttya, és által láthattya, onnan is mert ha a jól meg nem száradt szénát bogjába rakják, s erősen meg nyomják, úgy meg pálik, hogy aztán füstölni kezd, s végre lángot is vet.

...Czövek István uramnak tudománya ámbátor a természet tüneményeivel szemben kissé félszeg, de jelesen küzd a babona ellen. Nem engedi, hogy az ördögnek része legyen «Tsillag Szaladásban s a maga módja szerint magyarázgatja inkább a dolgot. Lássuk már most a többit:

Bánat el Üzéséről.

Erdei méh füvet, az az Vad Tzitromot, ha fejr borban főve egy néhány napig, ha iszod,

melyedet kitisztíttya, szívedet erősíti. Bánatodat és Meláncoliádat el üzi. Ismét akinek szívében szomorúság vagon, élyen a Sáfránnyal, lesz abban is vigasság, erőtlen tagokba jön ettől vastagság, májját is meg tisztit oly jeles orvosság.

A Halálos mérget elüzo orvosságokról. Fokhagyma és ruta körtvély és a retekkel méreg ellen valók; ki fokhagymát eszik ehomra jó reggel, nem veszi meg gyomrát akár mely rossz vízzel. ...Ismeretes az az adoma, melyből kitűnik, hogy nincs a világon olyan ember, aki fogfájás ellen nem tudna valami szert; Czövek Márton uram is hármát sorol föl a szenvedő emberiség okulására és vigasztalására.

Fog Fájás ellen.

Végy egy Fertály vagy 1/2 Fertály jó kemény bor etzetet, tégy belé jotskán sót és Zsendelyről való muhát. Azután fedd bé a Csuprot fekete kenyér hajjal, s hadd főjjen jot le; ezután ebből végy a Szádba, a milyen melegen állhatod 3-szor vagy 4-szer meg lásd hamar el mullik.

Vagy

Ha odvas a Fogad, végy Tárkony gyökeret, ezt faragd meg vékonyon, hogy a fogad Üregébe bé férjen, azután dugd bé azt, meg lásd a fájdalom meg szűnik.

Vagy

Végy Kajput olajat, ezt ted eg' két tiszta pamutra s botsásd a fogad üregébe, attolis megszűnik.

Bornak jó illatot adni.

A Földi Bodzának ujj virágit szed össze, és vesd a boros hordóba, jó muskatály szagu borod lészen.

Vagy a skárlát fü ha mustban vettetik a bornak muskatály íze lészen.

Kígyóknak el nyelése ellen.

Történetből ha valaki el nyeli a kig'ot, tentát ig'yék és meg öli benne.

Vagy

A Kigyo hagymát főzd meg borban, ad innya.

Vagy

Lábánál fogva köttessen fel az olyan Ember; szája légyen nyitva és fejje alá meleg tej tétenessék, érezvén szagát, mind járt kijön.

...Azt hiszszük, e mutatványok meggyőzték az olvasót arról, hogy Czövek István Ur, akinek «Continuátiója szerént» írta le Govrik Márton a recipéket, sok tekintetben mögötte van a mai orvosi tudománynak. De 176 év előtt nagy tudós hírében állhatott ő, mert a füzetben több helyen történik hivatkozás rá olyan helyeken, ahol a másoló nem tartja elegendőnek a saját megbízhatósága hangsúlyozását. A mai kornak egyik különössége, az orvosi «tekintélyekbe» vetett hit tehát már akkor is létezett!

(Amúgy: a kockázatokról és mellékhatásokról kérdezze meg házi orvosát, gyógyszerészét - a szerk. ajánlása)

*****

Olvasói levél

A 80. szám 25. oldalán megjelent verset a szerkesztő Mindszenty nevű ismeretlen költő verseként